

« salis motor ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum, et « sine hac universalis motione homo non potest aliquid velle, sed homo « per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere « bonum vel apparet bonum etc. »

217. Ex quibus S. Thomae verbis et ex similibus, quae saepe repetit, manifeste apparet quam longe ab humani arbitrii libertate tuenda et ab Angelici Doctoris mente sit sententia eorum qui asserunt Deum sua motione determinare voluntatem ad unum prae alio velendum. Et sane potentia quae ab agente extrinseco determinatur ad unum volendum non potest hoc non velle. Qui autem non potest aliquid non velle, hoc necessario vult. Ergo si voluntas Divina motione determinatur ad unum, nequit libere bona particularia eligere, et sic actum est de libero hominis arbitrio.

Insuper quid clarius poterat a S. Thoma in 1. 2. q. X. a. 4. ubi expresse agit de hac Divina motione? En eius verba: « Respondeo dicendum quod, sicut Dionysius dicit (De div. nom. cap. 4. lect. 23.), ad Providentiam Divinam non pertinet naturam rerum corrumperemus sed servare. Unde omnia movet secundum earum conditionem, ita quod ex causis necessariis per motionem divinam sequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentes. Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus eius contingens, et non necessarius, nisi in his ad quae naturaliter movetur.» Consule etiam verba S. Thomae allata sub n. 197. III. quibus discrimen inter modum se movendi brutorum et hominum in rebus agendis ponit in eo, quod brutorum iudicium est determinatum ad unum ab Auctore Naturae, hominum vero iudicium minime, sed relinquit indifferens ad eligendum unum prae alio.

QUAESTIO XXX.

DE UNIONE ANIMAE HUMANAECUM CORPORE (1).

218. Quaestio haec soluta nobis implice fuit in Quaestione XIV. Thesi 27. ubi demonstravimus a) *principium primum quo* operationum vitalium in vivente corporeo esse formam substantialem atque vocari animam b) eam pro variis gradibus operationum in eodem ente esse unicam, et, licet sit *formaliter* nobilior, continere *virtualiter* perfectiones

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 76. et ll. pp.

formarum inferiorum. Quapropter quum homo sit ens corporeum vivens vitâ non solum vegetativa et sensitiva, sed etiam intellectiva cum discursu seu rationali, necesse est ut asseramus primum principium operationum vitalium in homine, nempe animam humanam a) esse formam substantialem, b) esse unicam in eodem homine, et quamvis sit *formaliter* intellectiva, tamen esse *virtualiter* sensitivam, vegetativam et corpoream, ita ut per unam eamdemque animam, tamquam per propriam formam substantialem homo habeat ut sit rationalis, sensitivus, vegetatus, corpus et ens. Quod explicite a S. Thoma affirmatur in qq. dd. De Spirit. Creaturis art. 8) hisce verbis: « In hoc homine non est alia forma substantialis, quam anima rationalis, et per eam homo non solum est homo, sed et animal, et vivum, et corpus, et substantia, et ens ». Ne igitur eadem bis agamus, remittimus Discipulos ad Thesim 27. nonnulla addentes ad pleniorum rei intelligentiam.

THESIS LXII.

Anima intellectiva unitur corpori ut forma substantialis.

PRAENOTIONES.

219. I. **Unio generatim.** *Unio* importat coniunctionem duorum vel plurium ad aliquod unum efformandum. Quum autem *unum* et *ens* convertantur, ens autem denominetur ab esse, necesse est, ut ea, quae uniuntur, ad aliquod esse commune habendum coniungantur, ita ut si unio sit *realis*, coniungi debent ad aliquod esse reale commune, si unio sit tantum logica coniungi debent ad aliquod esse tantum intentionale seu rationis.

II. **Unio realis substantialis.** Ut sistamus in *unione reali*, quum esse reale, seu *actus essendi*, possit esse vel *primum seu substantialie*, vel *secundum seu accidentale*, ad hoc ut duo uniantur in ordine ad aliquod esse *primum seu substantialie*, necesse est ut vel alterutrum vel utrumque careant proprio esse, ita ut, *unione peracta*, vel utrumque existere incipiat per esse compositi, vel unum existat per esse ei communicatum in composito ab alio, cui per se subsistere competat.

III. **Unio realis substantialis essentialis seu naturalis.** Hoc cui per se competit subsistere, quodque trahit aliud in unitatem sui esse, vel est completum in linea essentiae, vel non. Si non est completum in linea suae essentiae, quae ad alium terminum unionis extenditur tamquam ad intrinsecum sui constitutivum, unitur alteri ut pars essentiae formalis parti essentiae pure potentiali, nempe ut actus primus in linea essentiae purae potentiae subiectivae in eadem linea essentiae, vide licet ut forma substantialis materiae primae sibi proportionatae quare

haec unio ita est substantialis, ut sit etiam essentialis et naturalis. Videlicet ita uniuntur ad unitatem primi esse, ut ex hac unione resultet unica natura, unica essentia, unica *substantia* completa per se subsistens.

IV. Unio realis substantialis hypostatica. Quod si aliquod subsistens sit completum in linea essentiae non poterit aliud sibi unire in communione primi esse, si sit subsistens creatum, quia esse substantialis uniuscuiusque finitae essentiae completae limitatur ad eam cui respondet ut proprius actus propriae potentiae. Tantum illud subsistens quod est suum esse, nempe infinitum in suo esse, poterit in unitatem sui esse adsumere aliquam essentiam singularem finitam, ita ut haec non subsistat per proprium esse, sed existat per esse Suppositi Divini quod eam sibi ita copulavit. Quae unio vocatur hypostatica, atque est substantialis ratione τοῦ esse primi et personalis, in quo natura assumpta communicat, non autem ratione novae cuiusdam naturae vel essentiae, quae ex hac unione resultet, quum tum essentia personae assumptis tum natura assumpta remaneant omnino inconfusae et impermixtae. Hanc ineffabilem unionem ex misericordi Dei consilio locum habuisse inter Personam Divini Verbi et humanam naturam Christi fide tenemus (1).

V. Unio realis accidentalis, eiusque species. Quum duo vel plura coniunguntur in communitate alicius esse realis accidentalis, considerandum est utrum ea quae uniuntur sint et perseverent esse totidem subsistentia distincta, ut cum plures lapides uniuntur ad efformandam unam domum, vel utrum unum tantum sit subiectum aliquod in suo esse subsistens, reliqua autem sint formae quaedam accidentales seu actus non puri ulterius perficientes substantiam in suo primo esse iam constitutam, ut quum homo remanens homo fit albus, musicus, architectus. Quamvis in utroque casu componentia non convenient in aliqua unitate essendi simpliciter, sed tantum secundum quid seu per accidens, ita ut compositum resultans dici possit unum tantum secundum quid, tamen in primo casu unitas accidentalis est adhuc imperfectior quam in secundo. Nam in primo casu componentia convenient in ea unitate accidentalis, quae vocatur unitas aggregationis, in qua remanent omnino totidem subsistentia distincta, quum forma accidentalis in cuius esse communicant sit forma sive confusae cuiusdam aggregationis ut acervus lapidum, sive etiam ordinis aut figurae ut pyramis vel templum, quae est primario perfectio totius aggregati non partium. In secundo autem casu ea quae uniuntur non sunt totidem subsistentia distincta, sed unum idemque subiectum subsistens in aliqua natura, puta humana, ulterius perficitur per formas accidentales su-

pervenientes, it ut perseverans in suo esse substantiali ex gr. hominis, incipiat habere plura esse accidentalia albi, musici, virtuosi etc. Quae formae accidentales dicuntur constituere cum subiecto cui inhaerent, unum secundum quid. Quum enim esse talium formarum non pertineat ad esse primum seu substantialie subiecti, nequit dici esse illius simpli- citer, sed tantum secundum quid (1).

PROBATUS THESIS.

220. I. Homo quum sit intelligens, habet virtutem intellectivam, quae utpote accidens immateriale subiectari debet in substantia immateriali. Iamvero haec substantia immaterialis, quae vocatur anima rationalis, vel unitur corpori humano ad faciendum unum per se seu substantialie, vel ad faciendum unum per accidens. Porro nequit uniri ad faciendum unum per accidens unitate aliqua aggregationis vel ut motor mobili, quia in tali hypothesi non esset idem ens seu idem homo qui intelligeret, sentiret, vegetaret et esset. Ergo necesse est dicere animam rationalem uniri corpori humano ad faciendum unum per se seu substantialie in ipsa linea essentiae, quum homo in quantum homo seu ratione essentiae humanae intelligat, sentiat, vegetet et habeat corpus. Sed substantia immaterialis, quum sit actus, si uniatur principio materiali ad constituendum unum per se in ipsa linea essentiae habere debet rationem actus primi seu formae substantialis. Ergo anima rationalis unitur corpori ut forma substantialis (2).

II. Secundum illud principium formale substantialie homo speciem sortitur, quod est primum principium operationis propriae hominis ut homo est. Atqui primum principium operationis propriae hominis est anima, quatenus formaliter intellectiva cum discursu seu rationalis. Nam a) animal rationale est praedicatum essentiale hominis, b) intelligere, quum sit operatio vitalis, fundari debet in principio primo substantiali, nam *vivere viventibus est esse*. Ergo anima intellectiva est forma substantialis hominis.

Dices. Per accidens homo intelligit. Ergo intelligere est operatio homini accidentalis, non essentialis.

Resp. Dist. anteced. Si τὸ per accidens referatur ad actus elicitos ab intellectu, *Conc.* si refertur ad principium elicivum, *subdist.* si ad principium primum seu remotum, *Nego*; si ad principium proximum, *iterum subdistinguo*, intelligit per accidens *proprium*, *Conc.* intelligit per aliquod accidens extrinsecus adveniens, *Nego. Nego conseq.*

III. Cum intelligere competit Socrati ratione suaee essentiae, prin-

(1) Cf. S. Th. 3. p. q. 2. a. 1.

(2) Cf. S. Th. qq, dd. de Spir. Creat. a. 2.

cipium primum intellectivum quo Socrates intelligit vel erit tota essentia Socratis, vel pars constitutiva essentiae eius. Atqui primum est manifeste falsum: nam de essentia Socratis est etiam sentire, vegetare, esse extensem, ponderosum etc. Ergo principium intellectivum est pars intrinsece constitutiva essentiae Socratis: nequit autem esse pars materialis. Ergo est pars formalis, ac proinde anima intellectiva est forma substantialis hominis.

IV. Principium intellectivum, quod naturaliter unitur corpori ad complendam speciem humanam, unitur ei ut forma substantialis. Atqui anima intellectiva unitur corpori ad complendam speciem humanam. Ergo anima humana unitur corpori ut forma substantialis. *Maior* est evidens cuilibet cognoscenti rationem et munus formae substantialis. *Minor* constat ex eo quod de ratione speciei humanae est intelligere per conversionem ad phantasmata. Ad id autem requiritur, ut intelligere animae humanae indigeat potentiis, quae per quaedam organa corporalia operantur, scilicet imaginatione et sensu. Ergo dicendum est animam intellectivam uniri corpori ad complendam speciem humanam, ac proinde esse formam substantialiem hominis.

V. Confirmatur et declaratur pulcherrimo testimonio S. Thomae (Contra Gent. Lib. II. cap. 68), in quo etiam plures obiectiones praecupantur. Praestat Angelici Doctoris verba referre:

« Ad hoc quod aliquid sit forma substantialis alterius, duo requiruntur. Quorum unum est ut forma sit principium essendi substantialiter ei cuius est forma, principium autem dico non effectivum, sed formale, quo aliquid est et denominatur ens. Unde sequitur aliud, scilicet quod forma et materia convenient in uno esse, quod non contingit de principio effectivo (id est de causa efficiente) cum eo cui dat esse, et hoc esse est in quo subsistit substantia composita, quae est una secundum esse ex materia et forma constans. Non autem impeditur substantia intellectualis, per hoc quod est subsistens, ut probatum est (cap. 56), esse formale principium essendi materiae, quasi esse suum communicans materiae, non est enim inconveniens quod idem sit esse in quo subsistit compositum, et forma ipsa, quum compositum non sit nisi per formam, nec seorsum utrumque subsistat.

« Potest autem oblici quod substantia intellectualis esse suum materiae corporali communicare non possit, ut sit unum esse substantiae intellectualis et materiae corporalis, diversorum enim generum est diversus modus essendi, ut nobilioris substantiae nobilius esse.

Resp. « Hoc autem convenienter diceretur, si eodem modo illud esse materiae esset sicut esse substantiae intellectualis. Non est autem ita, est enim materiae corporalis ut *recipientis et subjecti ad aliquid altius elevati*, substantiae autem intellectualis ut *principii et secundum propriae naturae congruentiam*. Nihil igitur prohibet substantiam intellectualis esse formam corporis humani, quae est anima humana».

Deinde explicat quomodo possit haec mirabilis unio substantiae spiritualis cum materia considerari. Ait enim:

« Hoc autem modo haec mirabilis rerum connexio considerari potest. Semper enim invenitur infimum supremi generis contingere supremum inferioris generis, sicut quaedam infima in genere animalium parum excedunt vitam plantarum, sicut ostrea quae sunt immobilia et solum tactum habent et terrae in modum plantarum affiguntur, unde et beatus Dionysius dicit (De Divinis nomin. c. 7.) quod *divina sapientia coniungit fines superiorum principiis inferiorum*. Est igitur accipere aliquid in genere corporum, scilicet corpus humanum, aequaliter complexionatum, quod attingit ad infimum superioris generis, scilicet ad animam humanam, quae tenet ultimum gradum in genere intellectualium substantiarum, ut ex modo intelligendi percipi potest. Et inde est quod anima intellectualis dicitur esse quasi quidam horizon et confinium corporeorum et incorporeorum, in quantum est substantia incorporea, corporis tamen forma. Non autem minus est aliquid unum ex substantia intellectuali et materia corporali quam ex forma ignis et eius materia, sed forte magis, quia *quanto forma magis vincit materiam, tanto ex ea et materia magis efficitur unum* ».

Postquam autem S. Doctor declaraverit, quomodo, quamvis sit unum esse formae et materiae in composito resultante, tamen non oportet, ut materia semper adaequet esse formae, quum non omnes formae aequae immigantur in materia, sed quanto forma est nobilior tanto in suo esse magis excedat materiam (sicut nos declaravimus in Psych. n. 140. agentes de variis materialitatis gradibus), ita concludit: « Super omnes autem has formas (quae nempe magis vel minus excedunt qualitates infimas et proprias formae materialis in infimo gradu) invenitur forma similis superioribus substantiis, etiam quantum ad genus cognitionis, quod est intelligere, et sic est potens in operationem, quae completur absque organo corporali omnino, et haec est anima intellectiva, nam intelligere non fit per organum corporale. Unde oportet quod id principium quo homo intelligit, quod est anima intellectiva, et excedit materiae conditionem corporalis, non sit totaliter comprehensum a materia aut ei immersum, sicut aliae formae materiales, quod eius operatio intellectualis ostendit, in qua non communicat materia corporalis. Quia tamen ipsum intelligere animae humanae indiget potentiis quae per quaedam organa corporalia operantur, scilicet imaginatione et sensu, ex hoc ipso declaratur quod naturaliter unitur corpori ad complendam speciem humanam ».

Nota. a) In Oecumenico Concilio Viennensi Summus Pontifex Clemens V. postquam definiverit humanae naturae integritatem in Christo D. N. ita prosequitur: « Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animae rationalis seu intellectivae vere ac per se humani corporis non sit forma,

« veluti erroneam, ac veritatis catholicae inimicam fidei, praedicto sacro approbante concilio, reprobamus, definientes, ut cunctis nota sit fidei sincera veritas ac paecludatur universis erroribus aditus, ne subintret, quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter paeumpsert, quod anima rationalis seu intellectiva non sit *forma corporis humani per se et essentialiter*, tamquam haereticus sit censendus. » (Clement. de Summa Trinit. et Fide Cathol.).

b) In Concilio Lateranensi V. Leo X. eamdem veritatem confirmat, dum immortalitatem et multiplicationem animarum humanarum pro singulis corporibus humanis definit: « Hoc sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes: cum illa non solum *vere, per se et essentialiter humani corporis forma existat*, sicut in canone felicis recordationis Clementis Papae V. Praedecessoris Nostri in generali Viennensi Concilio edito, continetur; verum et immortalis, et pro corporum quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis, et multiplicata, et multiplicanda sit (Sess. VIII. Can. Apostolici Regiminis). »

c) Similiter Pius IX. in Litteris ad Archiepiscopum Coloniensem die 15. Iunii 1857., ita damnat Guntheri opera: « Noscimus iisdem libris laedi catholicam sententiam ac doctrinam de homine, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima, eaque rationalis, sit vera, per se, atque immediata corporis forma. »

d) **Quaeres.** Cur anima in allatis documentis dicatur forma corporis non solum *per se*, sed etiam *vere et essentialiter*?

Resp. Ad excludendum omnem errandi vel cavillandi praetextum, anima dicitur esse forma corporis *vere*, ne quis existimet eam esse tantum *metaphorice* talem; dicitur insuper esse *per se* forma corporis, ne quis existimet animae unionem ad corpus esse tantum *per accidens* seu *accidentalem*, quod enim *per se* unitur alteri, *substantialiter* ei unitur nempe in unitate τοῦ esse primi; tandem dicitur anima esse *essentialiter* forma corporis, ne quis putet eam uniri corpori tantum hypostatico seu personaliter; quod enim *essentialiter* alteri unitur, unitur ei ad integrandam essentiam seu naturam, quae ex tali unione resultat.

SCHOLION.

De erroreis opinionibus circa unionem animae humanae cum corpore.

221. Opiniones eorum, qui Aristotelis et S. Thomae sententiam de unione animae rationalis cum corpore non amplexantur, omnes in eo peccant ut mirabilem hanc et perfectissimam unionem ad accidentalem aliquam communicationem animam inter et corpus reducant, in qua tum anima tum corpus remaneant subsistentia omnino distincta, ita ut homo revera non sit unum ens simpliciter et unum operans.

sed plura entia et plura operantia. Etenim asserunt ea convenire in quadam accidentalni unitate:

a) vel moventis et moti, quorum unumquodque retinet suam propriam essentiam et existentiam, ut Plato aiebat, non secus ac eques dirigit equum cui insidet, et nauta regit navem;

b) vel operantium *realiter* operationes simultaneas, atque hoc simultaneitatis nexus harmonice sibi respondentes, ita ut dum anima ex. gr. velit corpori manductionem alicuius pomi, reapse contingat ut corpus eliciat operationem illud manducandi, quae opinio est Leibnitii, cuius sistema vocatur *harmoniae praestabilitae*, quia si quaeras ab eo cur contingat haec simultaneitas operationum sibi respondentium toto tempore, quo homo vivit, respondet quia Deus in sua providentia ita dispositus. Quae omnia sunt prorsus gratuita et puerilia.

c) vel operantium non *realiter* sed tantum *apparenter* operationes simultaneas et harmonice sibi respondentes, quum realiter hos effectus operetur tum in anima tum in corpore solus Deus, quae opinio est Malebranchii, cuius sistema vocatur *occasionalismus*. Hoc sistema non est solum gratuitum et puerile, sed etiam absurdum et impium, quum veram efficientiam causis secundis adimat omnemque moralitatem humanae actionum de medio tollat;

d) vel mutuo sibi influentium idest animae in corpus et corporis in animam. Quod sistema a Lokio inventus vocatur *influxus physici*, eo quod asseratur corpus influere in animam quatenus per impressiones a sensibilibus receptas et vicissim in animam causatas, eam excitet et determinet ad cogitandum, atque anima dicatur influere in corpus, quatenus agendo in fluidum nerveum, determinet corpus ad motum. Quo in systemate praeter pessumdatam substantialem unionem animae cum corpore, habetur absurditas corporis *per se* moventis motu proprio dicto animam immaterialē.

e) Tandem Rosmini asseruit unionem animae humanae cum corpore fieri hoc pacto ut 1º anima sensitiva uniatur corpori mediante sensatione; 2º ut anima rationalis uniatur corpori mediante percezione immanenti sensationis animalis; 3º tandem portenta portentis addens asseruit non esse animam formam substantialem corporis sed potius corpus, quatenus sentitur ab anima sensitiva, dici posse formam substantialem animae sentientis, et quatenus sentitum ab anima sensitiva percipitur ab anima rationali per ideam entis dici posse formam substantialem animae rationalis. En eius verba (Psicologia, vol. 2. lib. 1. cap. XI. § 849.): « La forma sostanziale del corpo è più tosto un effetto dell'anima e il termine interno della sua operazione: e però non è l'anima stessa che sia forma sostanziale del corpo. » Et paulo inferiorius: « Il sentito adunque può dirsi forma sostanziale dell'anima. » Atque in eodem Opere (vol. I. lib. 2. c. IX. a. 2. § 11.) haec habet: « L'inteso primitivo si può chiamare forma dell'intelligente, così anche il

« sentito si può chiamare forma del senziente ». Qua in sententia praeter multas suppositiones partim gratuitas partim absurdas, habemus *a) unionem animae cum corpore esse mere intentionalem*, *b) non esse immediatam sed mediatam*; *c) non animam esse formam corporis, sed e converso corpus quatenus perceptum esse formam animae percipientis*, *d) in homine animam sensitivam esse aliam ab anima intellectiva*, *e) habemus tandem circulum vitiosum*. Nam, ut optime notavit doctissimus P. Matthaeus Liberatore (1), « Opinio isthaec (nempe Rosminii) incurrit circulum vitiosum. Nam statuit corpus non agere in animam, nisi per virtutem receptam ab anima, nec virtutem hanc recipere, nisi in quantum ab anima sentiatur. Cum igitur sentiri nequeat, nisi actione animam ad sensationem determinet, corpus virtutem agendi recuperet per unionem et haberet ante unionem ».

Atque de hisce erroneis sententiis iam satis est. Ex superius enim demonstratis sunt sufficienter refutatae. Omnes enim praeter absurditates quasdam unicuique peculiares, in eo peccant ut eam unionem, quam substantialem esse demonstravimus, accidentalem esse affirment.

OBJECTIONES (2).

222. **Obiect. 1^a.** Quod advenit alicui post esse completum, advenit ei accidentaliter, ut albedo homini. Atqui animae humanae, utpote per se subsistenti, advenit corpus post esse completum. Ergo unio animae humanae cum corpore est accidentalis.

Resp. Dist. mai. Si non trahatur ad unitatem eiusdem primi esse, *Conc.* si trahatur ad unitatem eiusdem esse primi, *Nego. Contrad. min.* corpus advenit animae humanae ita ut trahatur ad unitatem eiusdem esse primi tum essentiae, tum existentiae, *Conc.* ita ut non trahatur ad unitatem eiusdem primi esse tum essentiae, tum existentiae. *Nego. Nego conseq.* Solutio patet ex dictis in Praenotionibus et in ipsa demonstratione Thesis.

Obiect. 2^a. Si anima rationalis esset forma substantialis corporis, deberet per corpus individuari. Atqui quod individuatur per corpus, corrupto corpore, amittit suam individuationem et consequenter suum esse, quod de anima rationali dici nequit. Ergo anima rationalis non est forma corporis humani.

Resp. Dist. sequel. mai. anima deberet individuari per ordinem ad corpus tamquam ad potentiam, quam ipsa excedit ratione suaem immaterialitatis, *Conc.* quam non excedit, *Nego. Contrad. min.* Si sit forma quae non excedit capacitatem materiae, *Conc.* si eam excedit, *Nego. Nego conseq.* (3).

Obiect. 3^a. Quod habet esse per se subsistens est perfectum in aliqua specie. Atqui forma substantialis non est perfecta in aliqua specie, quum sit pars speciei. Ergo vel anima humana non est per se subsistens, vel non est forma substantialis corporis.

Resp. Dist. mai. Si sit subsistens completem in linea essentiae, *Conc. secus. Nego. Conc. min. Nego conseq.* « Ad tertium dicendum quod anima humana non est hoc aliquid sicut substantia completam speciem habens, sed sicut pars habentis speciem completam etc. » (S. Th. qq. dd. de Anima art. 1.).

Obiect. 4^a. Forma debet esse proportionata materiae. Atqui anima rationalis, quum sit incorruptibilis, non est proportionata corpori corruptibili. Ergo anima rationalis non est forma corporis.

Resp. Dist. mai. Si haec proportio importaret *adaequationem* materiae ad formam in virtute essendi, *Nego*; si haec proportio importat meram habitudinem materiae ad formam, *Conc. Contrad. min.* non est proportionata proportione *aequalitatis*, *Conc.* proportione *habitudinis*, *Nego. Nego conseq.* Falsum omnino est ad hoc ut potentia subiectiva in ordine essentiae sit proportionata actui requiri *aequalitatem perfectionis* inter utrumque; sed tantum requiritur ut potentia subiectiva sit apte disposita ad talem formam, cum qua debet constituere unum ens completum in aliqua specie. Quod autem forma in sua virtute essendi excedat vel non excedat capacitatem materiae, dependet a natura essentiae, quae ex earum unione resultare debet. Quapropter quum resultare debet natura humana, quae est essentialiter intellectiva, necesse omnino est ut forma in sua virtute essendi excedat capacitatem materiae.

Obiect. 5^a. Forma substantialis uniri debet materiae ad aliquod bonum sui. Atqui anima intellectiva nequit uniri materiae ad aliquod bonum sui, neque substantiale, quia est per se subsistens, neque accidentale, quia separata a corpore adhuc intelligere valet. Ergo anima intellectiva non unitur corpori ut forma.

Resp. Dist. mai. ita tamen ut hoc bonum sit simul et primario bonum essentiae ad quam constituendam forma ex natura sua ordinatur, *Conc.* ita ut sit bonum formae independenter ab essentia, cuius est forma, *Nego suppositum*, quia unio formae cum materia ita est primario in bonum essentiae, ut sit etiam in bonum tum substantiale tum accidentale ipsius formae. *Nego min. Dist. rat. addit.* Anima intellectiva separata a corpore adhuc intelligere valet ea intellectione distincta, quam acquireret per species a phantasmatibus abstractas, *Nego*; intellectione confusa, quam habet per species ei *naturaliter* inditas, *Conc. Nego conseq.*

In statu separationis animam ipsas naturas rerum sensibilium intelligere per species inditas cognitione magis confusa, quam esset ea quam per abstractionem a phantasmatibus acquireret, docet S. Thomas

(1) Metaph. Spec. p. 2. cap. 3. n. 132.

(2) Cfr. S. Th. qq. dd. de Anima a. 1.

(3) Cfr. S. Th. in I. Sent. Dist. 8. q. 5. a. 2. ad 6.

in 1. p. q. 89, praesertim in articulo 3. in quo ita loquitur: « Respondeo dicendum quod sicut supra dictum est (art. 1. hui. quaest. ad 3.), anima separata intelligit per species, quas recipit ex influentia divini luminis, sicut et angeli. Sed tamen quia natura animae est infra naturam angeli, cui iste modus cognoscendi est naturalis, anima separata per huiusmodi species non accipit perfectam rerum cognitionem sed quasi in communi et confusam, etc. » Conferatur integer articulus. Insuper ibid. ad 4. ait: « Dicendum, quod cognitio quae acquiritur hic per studium est propria et perfecta, alia autem (id est cognitio quam de rebus naturalibus anima separata acquiritur per species naturaliter inditas) est confusa ».

Obiect. 6^a. Quae sunt diversorum generum, nequeunt convenire in eodem esse, ac proinde unum nequit esse forma substantialis alterius. Atqui anima et corpus sunt diversorum generum, quum anima sit substantia immaterialis, corpus autem sit materiale. Ergo anima humana nequit esse forma substantialis corporis.

Resp. Dist. mai. Si sint directe sub genere, *Conc.* si sint *reductive* tantum sub genere, *Nego. Contrad. min. Nego conseq.* « *Ad decimum-tertium* dicendum, quod necesse est si anima est forma corporis, quod animae et corporis sit unum esse commune, quod est esse compositi. « Nec hoc impeditur per hoc quod anima et corpus sint diversorum generum, nam neque anima neque corpus sunt in specie vel genere, nisi per reductionem sicut partes reducuntur ad speciem vel genus totius » (qq. dd. de *Anima* a. 1.).

Obiect. 7^a. Esse corporis humani est esse corruptibile et ex partibus quantitatibus resultans. Atqui esse animae est incorruptibile et simplex. Ergo corporis et animae non est unum esse, ac proinde anima non est forma substantialis corporis humani.

Resp. Dist. mai. *Esse essentiae* corporis humani, videlicet ipsa essentia humana, est aliquid corruptibile, *Conc. esse existentiae*, quo corpus humanum actuatur in linea existentiae, *Nego. Conc. min. Nego conseq.* In hac obiectione perperam confunditur *esse essentiae* cum *esse existentiae*. Quemadmodum in *Philosophia prima* monuimus, vocabulum *esse* aliquando non sumitur pro existentia, quae est ultima rei actualitas, sed pro mera essentia rei, et in hac acceptione *esse essentiae* opponitur τὸ *esse existentiae*. Quapropter hac aequivocatione disiecta, quisque videt ex eo quod essentia corporis humani, nempe ipse homo, sit aliquid corruptibile, utpote resultans ex forma et materia contrarietati subiecta, minime sequi esse corruptibile *ipsum esse existentiae* humanae, quod est ultima actualitas animae intellectivae, et hac mediante totius compositi humani. Et sane, quum *esse existentiae* sit actus et se teneat ex parte animae, quae est per se subsistens, quaeque trahit materiam in homine ad unitatem sui esse, nullo modo sequitur ad dissolutionem compositi corruptibilis, corrumpi esse ex-

stentiae eiusdem. Quum enim existentia sit actus non est corruptibilis *per se*, quum autem sit ultima actualitas animae intellectivae, ne quidem *per accidens* corruptibilis est, quia anima intellectiva est natura sua immortalis, ut demonstravimus in Thes. 46.

Obiect. 8^a. Anima definitur ab Aristotele (*De Anima Lib. 2.*), actus primus corporis physici organici. Atqui quod in hac definitione refertur ad animam, ut materia ad formam, est corpus physicum et organicum, videlicet corpus iam aliquā formā actuatum. Ergo anima non est forma substantialis sed accidentalis tantum.

Resp. Dist. mai. Anima dicitur actus corporis physici, sicut lux dicitur actus lucidi, idest quatenus per eam constituitur corpus in actu corporis physici et organici, *Conc.* dicitur actus corporis physici etc., quasi corpus sit iam per aliam formam constitutum in esse corporis physici, *Nego Contrad. min. Nego conseq.* Doctrina Aristotelis de unione animae ad corpus notissima est. Caeterum etsi aliquis eam ignoraret ipsa verba quibus dicit animam esse *actum primum* corporis physici organici abunde manifestant Aristotelem in ea definitione asserere animam esse formam substantialiem, quae nullo alio actu praecedente informat materiam ad constituendum corpus physicum et organicum.

Obiect. 9^a. Quorum est unum esse, est una operatio. Atqui operatio intellectiva est solius animae humanae. Ergo corporis et animae humanae non est unum esse, ac proinde anima intellectiva non est forma substantialis corporis.

Resp. Dist. mai. est una operatio unitate *principii formalis remoti* et unitate *principii quod seu suppositi*, *Conc.* unitate etiam principii materialis, *subdist.* si principium materiale pertingat ad perfectam participationem nobilitatis principii formalis, *Conc. secus, Nego. Contrad. min.* operatio intellectiva est solius animae tamquam *principii formalis remoti*, *Conc.* tamquam *principii quod seu suppositi*, *Nego.* Nam sub hac ratione est operatio suppositi. Socrates enim per intellectum intelligit. « *Ad decimumoctavum* dicendum, quod quamvis esse animae sit quodammodo corporis, non tamen corpus attingit ad esse animae participandum secundum totam suam nobilitatem et virtutem, et ideo est aliqua operatio animae in qua non communicat corpus » (S. Th. I. c.).

Obiect. 10^a. Intellectus noster non potest esse actus alicuius organi propter suam spiritualitatem. Atqui anima rationalis est aequa spiritualis, ac sua potentia intellectiva. Ergo anima rationalis nequit esse forma corporis.

Resp. Intellectus noster non potest esse actus alicuius organi propter suam spiritualitatem coniunctam cum imperfectione formae accidentalis et cum natura operationis, quam elicere debet; *Conc. tantum* propter suam spiritualitatem, *Nego. Conc. min. et Nego conseq.* Similis difficultas iam soluta fuit sub n. 118. Itaque, intellectus noster nequit esse actus alicuius organi, non solum quia est principium pro-

xime elicitivum operationis prorsus immaterialis, in qua nequit haberi organum ut comprincipium operativum; sed etiam quia non est forma substantialis sed *accidentalis*. Quum enim forma accidentalis dependat in esse a subiecto cuius est actus, si noster intellectus esset actus alicuius organi, dependeret in suo esse a subiecto materiali, ac proinde esset forma materialis, quod repugnat. Dum contra, quum forma substantialis communicet esse subiecto, quod est pura potentia subiectiva; non dependet in esse a subiecto, sed viceversa subiectum dependet ab ea. Et ideo quum forma substantialis communicat materiae tale esse, quod materiae capacitatem excedit, huiusmodi forma erit simul substantialis et per se subsistens seu spiritualis. Et ideo, quamvis spiritualitas animae humanae non sit minor spiritualitate intellectus humani, mirum non est animam rationalem posse esse formam corporis, intellectum autem non posse. Ex data solutione

Intelliges a) quo sensu ab Aristotele (de Anima lib. III. text. 9.) intellectus dicatur separatus, videlicet quia non est actus alicuius organi (1).

Intelliges b) animam humanam esse formam corporis secundum essentiam animae intellectivae, non autem secundum operationem intellectivam neque secundum potentiam elicitivam intellectonis.

Quocirca quaerenti utrum anima humana dici possit forma substantialis corporis *quatenus intellectiva*

Resp. si τὸ *quatenus intellectiva* referatur ad *essentiam animae*, ita ut sensus sit anima humana per essentiam suam, quae est *formaliter intellectiva*, est forma substantialis corporis humani, potest et debet dici forma corporis *quatenus intellectiva*. Si autem τὸ *quatenus intellectiva* referatur sive ad ipsam potentiam intellectivam animae, sive ad huius intellectualem operationem, ita ut sensus esset: anima humana est per suam potentiam vel per suam operationem intellectivam forma substantialis corporis, nullatenus dici potest forma corporis *quatenus intellectiva*. Intellectus enim et intellectio hominis quamvis sint in corpore ratione animae quae informat corpus, tamen non sunt ex corpore neque sunt actus ullius organi corporei. Idcirco S. Thomas (qq. dd. De Anima art. 9.) difficultati undecimae dicenti: « *Anima intellectualis est forma inquantum est intellectualis*. Sed intelligere est « mediantibus aliis potentiis. Ergo anima unitur corpori ut forma me- « diantibus aliis potentiis »; ita respondet: « *Ad undecimum dicendum*, « *quod licet anima sit forma corporis secundum essentiam animae in- tellectualis, non tamen secundum operationem intellectualem* ».

(1) Cfr. S. Th. C. G. lib. 2. cap. 69. « *Est in anima considerare et ipsius essentiam, et potentiam eius. etc.* ».

QUAESTIO XXXI.

DE UNITATE FORMAE SUBSTANTIALIS IN HOMINE.

THESIS LXIII (1).

In homine non est alia forma substantialis, quam anima intellectiva, « et per eam homo non solum est homo, sed et animal et vivum et corpus et substantia et ens » (2).

PRAENOTIONES.

223. I. **Defensores et osores huius sententiae.** Huic sententiae, quam S. Thomas tuetur cum Aristotele, B. Alberto Magno aliisque magni nominis Doctoribus, quamque sequuntur ii omnes qui eius vestigiis fideliter inhaerent atque eius metaphysica principia non mutilata profitentur, contradicunt non solum ii qui in homine praeter animam rationalem admittunt animam sensitivam et vegetativam ab invicem realiter distinctas, sed etiam qui profitentur quidem animam rationalem in homine non distingui realiter ab anima sensitiva et vegetativa, sed esse formaliter intellectivam et virtualiter sensitivam atque vegetativam, negant tamen eam esse etiam virtualiter corpoream: aiunt enim corpus humanum constitui in esse corporis organici per aliam formam, quam retinet dum informatur anima humana. Hanc autem formam diversimode explicant pro diversis eorum philosophandi placitis.

Scotus ait corpus organicum resultare ex materia prima et ex *forma corporeitatis*, quam ita vocat quia constituit corpus in esse corporis, dum contra per animam constituitur tantum in esse viventis: eam vocat etiam *formam mixti seu mixtionis*, quia ex mixtione elementorum resultat, tandem eam vocat etiam *formam organicam*, quia per eam in corpore resultant organa, quibus corpus disponitur ad recipiendam animam. Scoti opinio ex ipsa Theseos demonstratione et objectionum solutione refutata erit.

Recentiores quidam philosophi, qui post Cartesium negant corpora constare ex materia prima et forma substantiali, atque non valentes

(1) Haec Thesis, quae est corollarium praecedentis, fuit a nobis plene demonstrata in Thes. 27. Attamen in re tanti momenti nonnulla addidisse iuvabit. Ad eam bene intelligendam revocanda sunt in mentem ea quae demonstravimus in Cosmologia de primis principiis intrinsecis entis mobilis Thesib. 1. et 2. et de unitate viventis corporei in Th. 3.

(2) S. Th. qq. dd. de Spirit. creat. a. 3.